

Šnipai, uždrausta meilė,
stiprios moterys, į nevirtį
puolę vyrai, galios žaidimai
ir subtilus humoras – žavingai
įkūnyta tarpukario Lietuva.
David Bergen

Laikiniai

ANTANAS
ŠILEIKA

Romanas

jūsų

baltos lankos

Antanas Šileika

Laikinai jūsu

Romanas

Iš anglų kalbos vertė Kristina Aurylaitė

baltos lankos

Vilimas švytėte švytėjo, vedžiodamas savo svainį Justą Adamonį po naująjį Karo muziejų, kuriame direktoriavo. Dar vos prieš pusmetį kai kurie muziejuje eksponuojami šautuvai šaudė mūšio lauke.

Bolševikai Lietuvoje stengėsi iš visų jėgų, bet buvo sumušti, ir visgi grėsmė niekur nedingo – dabar jie telkėsi į pagrindines kuopeles. Carinių pajėgų likučiai prisijungė prie nepatenkintų vokiečių veteranų, rezgusių planus užimti Lietuvą ir paversti ją Vokietijos vasale, ir kurį laiką degino lietuvių ūkius šalies šiaurėje, bet paskui atsitraukė. Lenkai pernai vasarą sumušė bolševikus per Varšuvos mūšį, tą „stebuklą prie Vyslos“, ir, jau atkandę vieną Lietuvos gabalą, dairėsi kito kąsnio. Trumpai tariant, Lietuva buvo gardus kąsnelis ne vienai godžiai ir plėšriai kaimynei.

Pastaruosius keletą metų Adamonis baisiai ilgėjosi namų. Jį dažnai kamavo alkis ir baimė. Net ir dabar, rūpestingai globojamas sesers namuose, jis be perstojo galvojo apie maistą. Ir vis dėlto Vilimo muziejus jam kėlė nuobodulį. Adamonis troško kažko daugiau nei namų židinio šiluma ir jaukumas.

Todėl apsidžiaugė, kai į muziejaus salę buvo atvestas civilis, kuris prisistatė esąs ponas Pranaitis. Po pažastimi Pranaitis laikė vairuotojo kepurę, bet uniformos nedėvėjo. Pasakė, kad senamiestyje su Adamoniu pageidauja susitikti Landa. Tučtuojau.

Adamonis atsiprašė entuziastingojo svainio – šis akivaizdžiai nusiminė – ir išėjo į gatvę.

– Skyriaus automobilį šiuo metu taiso, o dviratis paimtas, – išbėrė Pranaitis ir paprašė Adamonį sekti paskui jį pėsčiomis.

Pranaitis, regis, didžiavosi savo kepure, mat labai rūpestingai užsidėjo ją ant galvos, paskui užsimovė pirštines. Adamonis pastebėjo, kad jo panagės švarutėlės – kiek neįprasta vairuotojui, kuriam greičiausiai pačiam tenka keisti tepalus ir tvarkyti variklį.

Pranaitis galantiškai pasisiūlė sumokėti už arklių traukiamo tramvajaus, kursuojančio alėja iki senamiesčio, bilietus, bet tramvajaus niekur nebuvo matyti.

Darius Pranaitis buvo kalbus vyrukas, kilęs iš kaimo netoli Šiaulių, šalies šiaurėje.

– Ar seniai dirbate šį darbą? – paklausė Adamonis.

– Aštuntą dieną, pone, nuo tada, kai skyrius įsigijo automobilį.

– O ką veikėte iki atvykdamas į Kauną?

– Direktoriavau mokykloje Rokiškyje.

– O anksčiau? Kokio dalyko mokėte?

– Vokiečių kalbos ir literatūros. Per karą užėjus vokiečiams vertėjavau.

– Kaip mokyklos direktorius tapo šoferiu?

Pranaitis išraudo. Jaunuolį drovus raudonis būtų puošęs, bet Pranaitis, regis, jau buvo įžengęs į ketvirtą dešimtį. Sakytum, vis dėlto pernelyg jaunas direktoriauti mokykloje.

– Moterys, – atsakė šis.

– Mokinė?

– Ne, ką jūs. Buvusi mylimoji. Ji pavertė mano gyvenimą pragaru. Visaip bandžiau nuo jos atsiriboti, bet kad ir kur išvykčiau, ji atseka man iš paskos ir nuėjusi į policiją pareiškia, jog aš

vagis. Policija ima tikrinti, nauji darbdaviai sunerimsta ir mane atleidžia. Jau ne kartą taip nutiko. Be galo nemalonu.

– Kodėl ji taip elgiasi?

– Ji teigia, kad aš – jos sūnaus tėvas.

– O tėvas išties jūs?

– Ji negali to įrodyti.

Tipiška bet kurio vyro gynyba tėvystės bylose, bet kartais tai tikrai būdavo tiesa.

– Šitoje šalyje turbūt tėra viso labo kokie penki šimtai automobilių. Iš kur buvęs mokyklos direktorius moka vairuoti?

Pranaitis gūžtelėjo pečiais.

– Aš – ūkininko sūnus, berniukams kaime tenka visko išmokti. O visokie agregatai man lipte limpa prie rankų.

Vairuotojo darbas jam akivaizdžiai per prastas, Adamonis įsidėjo tai domėn.

Juodu priėjo prezidentūrą, baltą pastatą už aukštos geležinės tvoros. Čia alėja siaurėjo ir suko kairėn, į senąją miesto dalį, kur netvarkingai grūdosi neaukšti namai storomis sienomis. Pranaitis nusivedė Adamonį gatvele prie trijų aukštų pastato ir užlipo į antrą aukštą. Ten pabeldė į vienas duris ir mostelėjo Adamoniui eiti vidun. Pats Pranaitis liko koridoriuje.

Adamonis įžengė į didelį apytuštį kambarį. Jo viduryje stovėjo Landa, o greta jo glaudžia greta dar trys nepažįstami vyrai. Du rūkė. Langas buvo atviras, kambaryje šalta. Adamonis pastebėjo, kad vyrai nuobodžiauja ir atrodo niūrūs. Vienas daužė koja į koją norėdamas sušilti.

Adamonis paspaudė Landai ranką, bet kitų susirinkusiųjų šis jam nepristatė.

– Noriu užduoti jums klausimą, pone Adamoni. Šiame bute yra vienas įtartinas dalykas. Įdomu, ar galėsite mums pasakyti, kas tai.

– Ką turite omeny, sakydami „įtartinas“?

– Čia slapta veikė komunistų agentas. Jis gan pavojingas. Buvome jį besučiumpą, bet jam pavyko pasprukti. Tikriausiai išlipo pro langą arba per stogą – jis nepaliko jokių pėdsakų. Ar galėtumėte apsižvalgyti, galbūt jums pavyks aptikti ką nors, ko mano žmonės nepastebėjo.

– Tikimybė nedidelė, – tarstelėjo vienas iš tų vyrų, bet Adamoniui grįžtelėjus į juos nė vienas nebepratarė nė žodžio.

Tai buvo pats įdomiausias dalykas, nutikęs Adamoniui nuo tada, kai juodu su Landa matėsi paskutinį kartą. Jį taip pat pakinkino niekinantys kitų vyriškių žvilgsniai. Kažkas aiškiai buvo pastatyta ant kortos – ir jiems, ir jam pačiam. Vyrukai akivaizdžiai susimovė ir nudžiugtų, jeigu nepavyktų ir jam. Adamonis negalėjo pakęsti viskuo nepatenkintų arogantiškų šmikių, kurie iš principo verčiau leistų operacijai žlugti, negu prisipažintų klydę. Rusų kariuomenėje buvo pilna tokių karininkų.

Butas buvo erdvus ir švarus. Jį sudarė du kambariai. Tyrimo meno Adamonis buvo išmokytas pačiomis pirmosiomis darbo kontržvalgyboje dienomis, todėl puikiai žinojo, kaip svarbu atidžiai ištyrinėti kiekvieną daiktėlį ir nieko nepriimti už gryną pinigą. Dideliame kambaryje stovėjo dvigulė plieninė lova, ant sienos kabėjo pigus Švenčiausiosios Jėzaus Širdies paveikslėlis ir dekoratyvinis lininis rankšluostis su išaustais „Tautiškos giesmės“ žodžiais. Grindys buvo purvinos, bet Adamonis sumetė, kad čia pripėdavo patalpoje trypčiojantys vyrai. Kambarys atrodė taip, lyg jame gyventų koks religingas patriotas, be to, dar ir tvarkingas, mat sienos buvo neseniai iškljuotos šviesiais apmušalais su ryškiais gėlių raštais. Moteriška ranka? Čia kažkas ne taip. Pustuščiame kambaryje gyvenančiam asketui vargu ar būtų šovę į galvą rinktis gėlėtus apmušalus, o jei žmogus būtų norėjęs susikurti

jaukesnę atmosferą, būtų pasistatęs stalėlį, o gal net porą, pamerkęs į vazą gėlių ar pakabinęs dar vieną paveikslą.

Vienas paniurėlis kostelėjo. Adamonis nuėjo į mažesnįjį kambarį, ten išvydo stalą ir porą kėdžių, elektrinę kaitlentę, nedidelius arbatos ir cukraus stiklainėlius. Puodelių nebuvo matyti. Daiktai akivaizdžiai nėkart nenaudoti. Krosnis buvo įmūryta į kambarius skiriančią sieną, kad tuo pat metu šildytų juos abu. Krosnies durelės – virtuvės pusėje, Adamonis jas atidarė ir pažvelgė vidun. Vidus buvo švariai iššluotas.

Butas atrodė taip, it lauktų įsikraustant naujo gyventojų. Čia tikrai galėtų būti konspiracinis butas ar saugi slapta priebėga, dar niekuomet nenaudota.

Adamonis grįžo į didįjį kambarį ir apžvelgė sienas. Kol kas dar nenorėjo imtis jų tapšnoti, iš pradžių stengėsi susidaryti kuo išsamesnį vaizdą. Landa ir kiti tebestovėjo ten pat, kur ir anksčiau, bet kažkas buvo spėjęs įjungti palubėjų kabantį šviestuvą. Senuose pastatuose kambariai ir šiaip būna gana tamsūs, o žiemą – dar tamsesni, tad trys niūrūs vyrai po šviestuvu atrodė it skulptūros ryškios šviesos sraute. Šviestuvą laikė prie lubų pritvirtinta armatūra, nuo jos iki laukujės sienos lubomis driekėsi elektros laidas, ant sienos jį dengė tinko sluoksnis.

Adamonis įsižiūrėjo į laidą. Kodėl jo žvilgsnį patraukė kažkoks elektros laidas? Reikės išsiaiškinti.

Kambario sienos buvo asimetriškos. Daugelis pastatų šioje miesto dalyje buvo statyti kone viduramžiais ir asimetrija čia – ne toks retas dalykas. Adamonis priėjo prie lango, iškišo galvą ir ėmė studijuoti išorinę sieną. Ši visiškai nebuvo asimetriška. Išorinė siena buvo tiesi ir lygi, o štai vidinė – toli gražu.

Palangė buvo aukšta ir plati, tad ir ertmė po langu bus gili. Gerai nė nesuvokdamas, ką daro, Adamonis suėmė už palangės.

Ši sujudėjo. Jis čiupo palangę abiem rankomis ir truktelėjo, lenta lengvai atšoko.

Adamonis išgirdo Landą kažką sakant jam už nugaros, bet nesiklausė, buvo visas susitelkęs į savo atradimą. Vienas palangės kraštas rėmėsi į plačią lentą, sakytum, duris, ir nors dabar jau puikiai girdėjo, kad vyrai kažką šūkčiodami paskubom puolė artyn, Adamonis atplėšė tas duris, ėmė spraustis į slaptąjį kambarėlį ir staiga pajuto smarkų smūgį į pakaušį. Jis parkrito ant kelių, išgirdo skubrius žingsnius, paskui šūvį ir prarado sąmonę.

Trečią dieną užsesys ausyse pradėjo rimti, jautrumas šviesai sumažėjo, ir Milda atitraukė užuolaidas, kad Adamonis galėtų pažvelgti pro langą, į plikas liepos šakas kieme. Prašviesėjęs galvai jis susimąstė, kaip kvailai pasielgė, beatodairiškai verždamasis į slaptąjį kambarėlį. Leido medžioklės įkarščiui aptemdyti protą ir neįstengė susivaldyti. Nors Landai buvo sakęs, jog pavargo nuo tokios veiklos, kaip tik ji sugrąžino Adamoniui gyvenimo džiaugsmą.

Pavakare užsukęs gydytojas liepė dar savaitę nesikelti iš lovos. Vos šiam išėjus, prisistatė Landa. Rankose laikė skrybėlę. Keista, kad nei Anelė, nei Milda nepaėmė jos dar prieškambaryje.

– Jūsų namiškiai dėl incidento tikriausiai kaltina mane, – prisėdęs ant kėdės prie lovos pradėjo jis.

– Ką jiems pasakėte?

– Kad jus užpuolė vagis, bet vargu ar manimi patikėjo. O kai virtuvėje kasdien sėdi Jonelis, jiems kyla dar daugiau įtarimų. Be to, gatvėje pastatėme savo žmogų. Jūsų seseriai pro akis niekas nepraslysta.

– Nepraslysta.

– Kaip jaučiatės?

– Dėkui, daug geriau.

– Jaučiuosi kaltas dėl to, kas nutiko, bet patikėkite, nė nenumaniau, kad jums kils pavojus.

– Šitas darbas pilnas staigmenų, – atsakė Adamonis. – Kas tas žmogus?

– Komunistų agitatorius ir spaustuvininkas. Radome „Boston Press“ spaudos presą, kuriam reikia 220 voltų įtampos, tai ir paaiškina tą jūsų pastebėtą storą laidą. Jis verbavo keletą žemesnio rango karininkų, bet vienas jų persigalvojo ir kreipėsi į mus. Mes stebėjome jų grupelę ir mėginome prisikasti prie svarbiausių žmonių, bet tas karininkas kažkaip išsidavė ir, mums nespėjus įsikišti, buvo nužudytas. Jį nužudė spaustuvininkas.

– Kuo jis man trenkė?

– Mediniu plaktuku.

– Mano laimė, kad jis – ne kalvis. Kas šovė?

– Mes. Nepataikėme, bet jam teko pasiduoti.

– Taigi, viskas?

Landa nelinksmi nusijuokė.

– Deja. Tai tik viena užduotis, ir toji ne itin nusisekusi – tikėjomės sugauti ir jo vadeivas. Čia veikia ne viena komunistų kuopelė, tarp kitko, dabar jie apie jus jau žino. Kaunas – nedidelis miestas, gandai čia greitai sklinda. Be to, ir kerštingas. Bet aš pasirūpinsiu, kad jus rūpestingai saugotų.

– Manote, reikia?

– O, taip. Gyvenimas čia sudėtingas, patikėkit manim. Mieste daugybė užsienio agentų, vos spėjame išaiškinti vieną bolševikų grupuotę, jau susikuria kita. Klesti korupcija, ką ir kalbėti apie tarpusavio nesutarimus, o šie tokie aršūs, kad, prisiekiu, kai kurie mūsų politikai verčiau parduotų mus bet kuriai svetimai jėgai, negu pripažintų, jog oponentas teisus. Mūsų skyriui trūksta patyrusių darbuotojų. Mums labai praiverstų toks žmogus kaip jūs.

– Siūlote man pareigas?

– Siūlau perimti kontržvalgybą ir raportuoti man. Mes neuniformuoti, bet atlyginimą jums mokės kaip pulkininkui

leitenantui. Laipsnis kur kas žemesnis negu paskutinis, jūsų kariuomenėje turėtas, bet aukščiausias, koks yra čionykštėje žvalgyboje. Atlyginimas tikrai padorus, nors ne visuomet mokamas laiku. Jūsų pavaldinių būrelis bus margas. Kaunas nuotykių ieškotojus traukia it blizgučiai šarkas. Senasis pasaulis per karą subyrėjo į gabalėlius. Mūsų darbas yra vėl sulipdyti šią šalį – iš to, ką turime.

– Pagalvosiu.

Landa pasiglostė barzdą, akimirką patylėjo.

– Aš dėl labai daug dalykų jums suteikiu pasitikėjimo kreditą, – pasakė jis.

– Pavyzdžiui, kokių?

– Jūs iki šiol neišpažinote meilės savo šaliai, neišreiškėte pasiryžimo kautis dėl jos, džiaugsmo, kad po šimtmečių jungo galiausiai esame laisvi.

– Na jau! Man patinka šita šalis. Dabar čia mano namai, bent jau taip tikiuosi. Paprasčiausiai nemėgstu skambių žodžių. Bet pasakysiu jums štai ką: padaryčiau viską, kad mūsų šalis daugiau nebepanirtų į tokį chaosą, kokį mačiau pastaraisiais metais. Iš kariuomenės pasitraukiau tada, kai raudonieji pradėjo žudyti karininkus, o prisidėjęs prie baltųjų įsitikinau, jog jie ne mažiau pikti ir žiaurūs, ir lygiai tokie pat kvaili.

Landa linktelėjo.

– Kiek laiko jums reikės pagalvoti?

– Duokite man kelias dienas.

Kai sveikata ėmė taisyti ir Adamonis įstengė vaikščioti po kambarį, vis prisėdamas prie lango, Milda ėmė juo rūpintis, kaip buvo pratusi kaime – tvirtai įsitikinusi, kad kuo daugiau valgys, tuo greičiau sustiprės. Todėl kasdien maitino ligonį skaidriu vištienos sultiniu ir puriu ryžių pudingu su razinomis. Vėliau racionalią papildė lietiniai su beržų sirupu, o galiausiai – virtas viščiukas

ir makaronai su sviestu. Adamonis pajuto, jog reikia daugiau judėti, antraip gresia tapti panašiam į kimštą antį.

Po penkių dienų, kai nuo galvos buvo nuvyniotas tvarstis ir jis nebeatrodė panašus į invalidą, Anelė įleido į brolio kambarį savo vaikus. Trimetis Paulius ir penkiametė Margarita iš pradžių susidrovėjo, bet netrukus sumojo, jog dėdė – daugiausia laiko turintis suaugęs žmogus šiuose namuose, ir prinešė jam knygų, kad jiems paskaitytų. Kai visos knygos buvo perskaitytos, vaikai paprašė dėdę pasekti pasakų.

– Ar jie kada nors palieka tave ramybėje? – vieną dieną paklausė Anelė, užėjusi, kai Adamonis sekė pasakas, kurias prisiminė iš vaikystės.

– Man patinka jų draugija. Niekada nemaniau, jog man bus taip smagu su vaikais.

– Pats laikas pagalvoti apie savus.

– Aš dar neįsikūriau.

– Bet tas žmogus iš Centralinio statistikos biuro pasiūlė tau darbą. Pats man taip sakė. Ar nemanai, kad, palyginti su karo nuotykiiais, tau ten bus nuobodu?

– Tikriausiai sutiksiu, bent jau dėl pinigų.

– Šiaip ar taip, turiu tau naujienų, – pareiškė Anelė, – gal jos kiek praskaidrins šitą niūrią lignonio buveinę. Dabar, kai gyvenimas rimsta, paklydėliai, regis, rengiasi grįžti į gimtąjį lizdą. Prisimeni mūsų pusseserę Lilę?

– Ne, neprisimenu.

Anelė pasipiktinusi dėbtelėjo į brolių ir pradėjo ilgą tiradą apie šeimos medžio subtilybes. Adamoniui buvo priminta jų dviejų motinos pusseserė ir jos vyras, kadaise išvykę gyventi į Ameriką. Kartu su tėvais išvyko ir jų dukra, vardu Lilė. Jis lyg ir prisiminė mažą mergaitę būry vaikų, kartu žaidusių per kažkurių giminaičių vestuves kaime gerokai prieš karą.

– Tavo pusseserė Lilė... – pradėjo Anelė, bet Adamonis ją pertraukė.

– Juk ji netikra mūsų pusseserė? Turiu omeny, ne pirmos eilės.

– Nesikabinėk. Pusseserė Lilė ištekėjo už amerikiečių diplomato, o dabar jie kraustosi gyventi į Kauną.

– Amerikiečių diplomato? – paklausė jis. – Kokio diplomato?

– Nenučiuokiu.

– Ir jie atvyksta į Kauną? Iš kur žinai?

– Ji parašė man laišką. Jos lietuvių kalba pasibaisėtina. Lilė išvyko būdama vaikas, angliškai rašyti jai turbūt lengviau.

– Nori pasakyti, kad jie atvyksta pavišėti?

– Ne, šiek tiek pagyvens. Jos vyras ketina patyrinėti, kokios čia galimybės imtis verslo.

– Tai jis jau nebe diplomatas?

– Tiesą sakant, tiksliai nežinau.

– Na, ką gi, naujienos tikrai be galo įdomios, – pasakė jis.